

РЕЦЕНЗИЯ

**по конкурсна процедура за заемане на академичната длъжност „доцент”
по област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт,
професионално направление 7.1. Медицина,
научна специалност: Социална медицина
и организация на здравеопазването и фармацията,
обявен в ДВ, бр. 24/ 16.03.2018 г.**

Рецензент: доц. Невяна Фесчиева, д.м.

Със заповед на Ректора на Медицински университет - Варна № Р-109-371/ 20.06.2018 г. и на основание на заповед на Ректора № Р-109-204/ 02.05.2018 г. и протокол № 1/19.06.2018 г на НЖ съм определена да изготвя рецензия по конкурсна процедура за заемане на академичната длъжност „доцент” по научната специалност Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията за нуждите на катедра Социална медицина и организация на здравеопазването при факултет Обществено здравеопазване на МУ - Варна.

Единствен кандидат в конкурса е д-р Десислава Иванова Ванкова, дм

1. Кратки биографични данни и кариерно развитие на кандидатката.

Д-р Десислава Ванкова е родена на 24.04.1968 г. в град Бургас. През 1987г. завършва Бургаската английска езикова гимназия със златен медал, а през 1993г. се дипломира като магистър-лекар в МУ -Варна. Магистър е по обществено здраве от Университета в Маастрихт, Холандия от 1999 г. През 2000г. придобива специалност по „Социална медицина и организация на здравеопазването“. След успешна защита дисертация на тема: „Качество на живот, свързано със здравето в общността“ на 17.09.2013г., получава ОНС „доктор“. Завършила е множество курсове за СДО в областта на общественото здравеопазване, съвременната

епидемиология, история на медицината, оценка на здравните технологии, алтернативни и комплементарни методи на преподаване и лечение. По пътя на конкурси участва в международни семинари, в т.ч. и като лектор в лятното училище “Здрави градове”, Маастрихт; обучителен курс на ЕК по формиране на национален капацитет, Пиза, Италия; в Masterclass „Здравни системи в трансформация“, ЕК, Matra проект, Холандия.

Професионалният ѝ път започва през 1994 г., като последователно работи във Вътрешно отделение на Общинска болница, град Малко Търново; завеждащ СЗУ и лекар в Бърза помощ, община Аврен. От 1996 г. до 1999 г. е лекар-ординатор в ХЕИ - Варна в отделите „Организационно-информационен“ и „Епидемиологичен“. След завръщането си от Университета в Маастрихт работи като хоноруван асистент в катедрата Социална медицина и организация на здравеопазването към МУ - Варна (учебни 2000-2002 години). Междувременно започва работа във Фармацевтичната компания ГлаксоСмитКлайн, където работи до 2015г. От тогава е част от научния отдел на МУ- Варна и работи като хоноруван преподавател към катедрата Социална медицина и организация на здравеопазването към МУ - Варна. През юли 2016 г., след конкурс, е назначена за главен асистент в същата катедра, където продължава да работи и сега.

Участвала е в 7 проекта: Член на екипа на проект за кандидатстване на Варна за мрежата на СЗО „Здрави Градове“; Ръководител екип при изготвяне на Регионалната здравна стратегия за борба със СПИН и други трансмисивни заболявания, проект към UNAIDS Bulgaria (2000г.); в COST проект към ЕС, като организатор и преподавател (Лятно училище, 2016); в националния проект "Поколенчески модели на справяне с житейски кризи: биографични, социални и институционални дискурси" съвместно със Софийския университет (2016г.-2018г.); в Университетски проект на МУ - Варна по фонд „Наука“ (2017г.); участие в екипа на проект „Изследване на професионалния стрес при здравни специалисти“ към фонд „НИХТД“ на Университет „Проф. д-р А. Златаров“, Бургас.

Д-р Десислава Ванкова е член на редакционната колегия на научното списание „Асклепий“, издание на Българското дружество по история на

медицината (БДИМ) и на Балканската асоциация по история и философия на медицината (БАИФМ).

Член е на редица професионални и научни организации, сред които: Български Лекарски Съюз; Сдружение „Обществено Здравеопазване – 99“, Българска Асоциация по Обществено Здраве (БАОЗ), European Public Health Association (ЕУРНА), Българското научно дружество по обществено здраве (БНДОЗ). Кандидатката владее отлично английски и руски езици, и френски език на базово ниво.

2. Оценка на научно-изследователската дейност.

Общо описание на представените материали.

Д-р Ванкова се представя в конкурса с общо 42 заглавия, от които: *дисертационен труд - 1; монография - 1, учебно помагало – 1, на английски език “Public Health and the Optometric Profession” (на хартия и он-лайн); пълнотекстови публикации общо – 35 (от тях 23 в научни списания и 12 в рецензирани научни сборници); участия в научни форуми с публикувани резюмета в списания и сборници - 4 (на английски език, от които 2 в чужбина). От пълнотекстовите публикации 8 са в международни списания и сборници. От резюметата едно е отпечатано в European Journal of Public Health с IF 2.591.*

Публикационната ѝ дейност започва от 2001 година, след известно прекъсване се активизира през 2010 година и бележи най-голям интензитет през годините 2015, 2016 г., което е свързано и със заемането на научна позиция.

По мястото в авторските колективи реалните публикации се разпределят:

- Самостоятелен автор в 10 публикации – 26%;
- Първи автор в 13 публикации – 34%;
- Втори автор в 10 публикации – 26%;
- Трети и последващ автор в 5 публикации – 13%.

Това разпределение показва възможности за самостоятелна научна работа, както и за водеща роля в изследователските екипи.

Научните списания, в които са публикувани трудовете на д-р Ванкова са авторитетни български списания - „Социална медицина“, „Asklepios“, „Scripta scientifica medica“, “The Trakia Journal of Sciences”, „Scripta scientificae Salutis Publicae” и др.; и чуждестранни: *Health Promotion International* (издание на Oxford Academic), *European Journal of Public Health* (Oxford Academic), *Internet Journal of Public Health Education* (издание на ASHER).

Представянето на творчеството на кандидатката както у нас, така и в чужбина е много добро, с над 44 цитирания, от които 17 в чужбина. Постигнат Импакт фактор - 4.473.

Съпоставката на наукометричните данни на д-р Ванкова със заложените в Правилника за развитие на академичния състав на МУ - Варна изисквания за заемане на академична длъжност „доцент” показва, че кандидатката покрива, а в редица пунктове надвишава тези изисквания.

3. Качествена оценка на научно-изследователската дейност и приноси.

Представената научна продукция на д-р Ванкова е по темата на конкурса. Тя е систематизирала научните трудове и техните приноси по следните тематични направления:

✓ **Първото направление: Качество на живот и здраве. Развитие и приложение на концепцията „качество на живот, свързано със здравето“ (КЖсЗ) в общественото здравеопазване и в клиничната медицина (patient-reported outcomes)** е най-сериозно представено в количествено и качествено отношение (дисертация, монография и 12 публикации. Работите на д-р Ванкова по това направление са съзвучни с наложилото се в международен мащаб професионално мнение, че субективната оценка за здравето е важен измерител на здравето и на влиянието на социално-демографските детерминанти върху него. За България те имат пионерски характер, тъй като у нас за първи път теоретично се обосновава и развива концепцията за качеството на живот, свързано със здравето (КЖсЗ) и неговото значение при оценка на здравното състояние. Практически се прилага международно признат, изработен и

валидиран от Европейската Експертна Група EuroQol - **EQ-5D-3L** - инструмент за здравословното състояние в първо по рода си **популационно изследване** на здравословното състояние на населението на нивото на общността. За първи път у нас се прави анализ на **влиянието на здравни детерминанти върху КЖсЗ** на нивото на общността, жителите на град Бургас (2010-2013). Заслуга на д-р Ванкова е, че в теоретичен и в изследователските план събира концепциите „качество на живот”, „промоция на здраве”, „детерминанти на здравето”, „общност“ и „социален капитал“. Теоретичен принос представлява дефинирането и ясно диференциране на областите „качество на живот“, „качество на живот, свързано със здравето“, „благосъстояние“. От направения за първи път анализ на многопосочната роля на **качеството на живот в медицината и общественото здравеопазване** е изведена необходимостта КЖсЗ на пациентите или на гражданите да присъства в оценката както на нови превантивни, лечебни технологии и клинични проучвания, така и при рутинното лечение на хронично болни. Оценявам като практически много важна идеята на д-р Ванкова да се обсъди възможността КЖсЗ, като измерител на позитивното здраве, да се включи към индикаторите, измерващи здравния профил на българските граждани. Ежегодно провеждано представително допитване чрез EQ-5D-3L - въпросника би дало възможност за по-богати здравни анализи, сравнения и стратегии на общинско и национално ниво.

✓ Върху направения преглед на различни подходи/школи и методологични дебати, свързани с теорията за оценка на здравето е представен **анализ на инструментариума за измерване качеството на живот** в общественото здравеопазване и в медицинската практика. Направен е систематизиран обзор на профили и индекси, генерични и специфични за дадено заболяване въпросници, което методически би помогнало на всички, които пристъпват към изследователска работа, свързана с оценка на субективното здраве.

✓ Приложни аспекти инструментариума за измерване качеството на живот: С екип специалисти от областта на медицинската информатика чрез *изкуствена електронна мрежа* е разработен нов метод за изследвания, свързани

със здравето в определена човешка общност - жителите на град Бургас - като са използвани данните, събрани с EQ-5D-3L-въпросника. Съвместна работа със специалисти от областта на изкуствения интелект върху същите данни чрез *интеркритериален анализ* са идентифицирани най-зависимите и най-независимите по между си показатели за измерване качеството на живот. Това дава възможност да се наблюдава поведението им във времето и в различните възрастови групи, което да подпомогне вземането на решения, свързани с подобряване качеството на живот. Приложени са съкратени въпросници при инвалидизирани пациенти и при дерматологично болни. Създаден и приложен е оригинален инструмент за оценка на здравословното състояние и комфорта на пациентите, преминали през трансплантация на амниотична мембрана, проследени на субективните критерии, свързани с усещанията на конкретния пациент. За нуждите на клиничната практика са разграничени концепцията „качество на живот“ и по-обширната територия на „**patient-reported outcomes**” / **”резултати, докладвани от пациента“** , което не е правено до сега в българската научно-медицинска литература.

✓ **Монографичният труд** на д-р Ванкова **„Щастие, качество на живот и здраве“** обхваща 152 страници, позовава се на 345 източника, от които 85 на кирилица и 260 на латиница, има две рецензии и едно предисловие от академични преподаватели. С всичко това напълно отговаря на формалните критерии на Медицинския университет - Варна, поради което може да се признае за хабилитационен труд. Не по-малко съществено е, че трудът е оригинално научно изследване, което проследява връзката на философските теории за щастието от древността до наши дни със съвременната концепция за качество на живот. Авторката показва, че качеството на живот като интегрален показател, съдържащ обективни и субективни критерии, дава преценка за благополучието на индивида и обществото, както и за повлияващите ги фактори. Чрез КЖСЗ могат да се установят неравенства в здравето и да се получат доказателства за развитието на общественото здравеопазване. Обосновано е използването му като интегрален показател за оценка социалния прогрес на обществата. Така д-р Ванкова се присъединява към съвременната тенденция в

общественото здраве да се промени посоката от оценка на негативното здраве към създаване на система от позитивни индикатори. Оригинална по замисъл, композиция и теоретични разсъждения, написана с научна компетентност, със силно авторско присъствие, монографията е извор на нови познания, научни и приложни приноси и най-важното на нови идеи в полето на общественото здраве. Както монографичният труд, така и публикациите, свързани с качеството на живот представят д-р Ванкова като изследовател - новатор, с голям капацитет, привличащ вниманието към нови направления в общественото здраве и съм убедена, че ще има последователи в тази област.

✓ **По второто направление Здраве и общност** са представени осем публикации, които потвърждават идеята за значенето на общността за постигане на по-добро здраве, но поставена в сърцевината на популационното проучване, тя разкрива възможността за ефективни и ефикасни изследвания и решения на микро ниво. Най-интересен момент в публикациите по това направление е развитието за първи път на концепцията „социален капитал“: като детерминанта на здравето. Направена е обобщена класификация на социалния капитал (таксономия на видовете социален капитал). Развита е тезата, че социалният капитал в общността е необходимо условие за устойчивост в здравеопазването.

✓ За първи път в България се изследва **социалния капитал, като членство в две основни групи социални мрежи**: Путнам-тип (образователни, спортни, религиозни и благотворителни организации) и Олсонов-тип организации (политическите партии, профсъюзите, професионални асоциации); изследва се и социалния капитал като детерминанта на здравето. Доказва се нуждата от здравно-промоционални политики и интервенции за изграждане на социален капитал, което би повишило КЖсЗ.

➤ За първи път, съвместно с екип от с изследователи, работещи в областта на медицинската информатика и изкуствения интелект чрез метода на интеркритериалния анализ е разработен нов подход за многокритериално вземане на решения при масиви от данни, получени чрез почасово измерване на параметри на въздуха чрез химически сензори. Чрез анализиране на корелациите

между 12-те наблюдавани индикатори се правят изводи за качеството на въздуха, което е пряко свързано с опазване на околната среда, човешкото здраве и КЖсЗ.

➤ **По трето направление Възрастните хора и общественото здравеопазване:** Промоция на здраве и активно стареене, ценности в обществото са представени серия от проучвания, в които се защитава тезата, че възрастните хора не трябва да се разглеждат като бремене за обществото, а като човешки и социален капитал, Те могат да имат положително въздействие върху общественото здравеопазване и техният потенциал трябва да бъде по-пълноценно използван. Подробно е изследвана връзката между промоция на здравето и активното стареене, както и на качеството на живот при възрастните хора. Разглежда се ключовата роля на промоцията на здраве за утвърждаване на здравословно поведение през целия съзнателен живот, за здравни интервенции, насочени към социално-значимите заболявания, минава през ранно информиране за проблемите, с които личността се среща в старостта си и достига до обучение по технологии и техники за здравословно, активно стареене. Централни теми в общественото здравеопазване - ценностите в обществото, солидарността между поколенията, културата са изведени като протективен фактор за доброто качество на живот, свързано със здравето в преклонна възраст.

✓ Тук се отнасят и публикации, свързани с **изследвания на инвалидността (трудова-експертна експертиза и слепота):**

✓ Участие в национално епидемиологично проучване с екип офталмолози, изследващи инвалидизиращата, предотвратима слепота, свързана с ретинопатията на новороденото.

➤ **По четвърто направление: Образование и научни изследвания, в областта на социалната медицина - методология: Образование по обществено здраве и методи на преподаване** специално искам да отбележа публикувания обзор на образованието по обществено здраве в България в научното списание „Internet Journal of Public Health Education“ на Асоциацията на училищата по обществено здраве в Европейския регион (ASPHER). През

2001г. това е първото появяване на България на международната карта за обучение по общественото здраве. Резултат е изследване, проведено във връзка с успешно защитена магистърска теза в Университета в Маастрихт, Холандия. Направеният обстоен SWOT-анализ на образованието по общественото здраве в България е цитиран многократно през годините. (По мои лични впечатления, значително повече отколкото е отбелязано в справката за цитирания) Въведено е и дефинирано понятието „public health human capacity building“ в научната литература, което обхваща обучаването на целия спектър от професионалисти работещи в сферата на общественото здравеопазване. Направеното изследване и анализ, хармонизират дефиниции и очертават рамката на съвременното общественото здравеопазване в България в началото на 21 век.

✓ Създаден е **иновативен модел на преподаване** с оригинален характер, даваща по-добра възможност за изява на обучаваните и показваща практико-приложната същност на поднасяния материал. Приложен е във Военно-морската академия във Варна.

В Методология на научните изследвания в областта на социалната медицина е обосновано приложението на последователен-обяснителен **микс-метод дизайн** (sequential explanatory mixed methods design). Разработен е теоретичен модел за провеждане на **Делфи-проучване** (Policy Delphy) сред здравно-социални експерти, който може да бъде прилаган, когато се цели достигане на консенсус по различни въпроси, засягащи живота в общността, включително и свързани със здравето.

Наукометрия и отворен достъп в медицинската наука. Работа в екип с университетската библиотека и издателство в посока видимост на постиженията на МУ - Варна в областта на отвореният достъп и поддържането на научни бази данни

Оценявам публикацията, като Editorial в едно от юбилейните издания на Scripta Scientifica Medica, която за първи път в списанието запознава с концепцията за Оценка на здравните технологии - ОЗТ, но е необходимо темата да се разширява за да бъде оформена като самостоятелно направление.

4. Оценка на учебно-преподавателската работа

Д-р Ванкова има 5 години преподавателски стаж, от които 2 години като главен асистент. Има трайно висока учебна натовареност, реализирана в различни специалности, в бакалавърски и магистърски програми. Реализираната учебна натовареност като хоноруван преподавател е 252 ч., а като главен асистент за академичните 2016/2017 г. и 2017/2018 г. (справката е до 13.04.2018 г.) има общо 573 часа, което надвишава норматива от 220 ч. за всяка академична година.

Преподавателската дейност на д-р Ванкова включва упражнения по социална медицина и биостатистика със студенти-медици българо- и английско обучение; социална медицина и медицинска етика със студенти по дентална медицина българо- и английско обучение; упражнения и лекции по социална медицина със студенти от специалности медицинска сестра и акушерка; обществено здравеопазване и организация на здравните институции - със студенти по здравен мениджмънт; промоция на очното здраве в магистърската програма по оптометрия и обществено здраве за лекари - специалисти от магистърска програма по оптометрия на английски език. Освен университетски преподавател, Д-р Ванкова има опит на лектор и обучител в различни сфери – фармацевтика и международни обучителни курсове. Всичко това ѝ помага за приложение на иновативни и интерактивни ефективни методи на преподаване.

Участвала е в изготвянето на три учебни програми по „Социална медицина и промоция на здравето“ за специалност „Акушерка“, „Социална медицина“ за специалност „Медицинска сестра“ и „Промоция на очното здраве: за оптометристи.

Ръководител на един дипломант в програмата Обществено здраве на руски. Съ-ръководител на докторант Антония Кондова, мф с тема "Фармацевтични грижи при хора с разстройства от тревожно-депресивния спектър" към катедра "Социална медицина и организация на здравеопазването".

Лични впечатления и препоръки: Свидетел съм на професионалното развитие на д-р Ванкова. Социално ангажирана, безспорно много добре теоретично подготвена, творческа личност с иновативен дух и самостоятелно мислене, тя се ориентира към съвременни, малко разработвани теми у нас. Независимо, че има склонност и успехи в теоретичните разработки, винаги намира и значимото им практическо приложение. Работи с истинско вдъхновение, вероятно защото обича това, което върши. Пише в много добър стил, колаборира успешно в научната област с други специалисти, общува отлично със студентите и е обичан преподавател. В синхрон с нейните изследвания, ще направя извод, че е щастлив човек. Убедена съм, че като доцент към катедрата по социална медицина ще вложи знания, опит и усилия за утвърждаване на нови стандарти и успешно развитие на научната общност, към която принадлежи.

Заключение. Анализът на цялостната научно-изследователска и преподавателска дейност на д-р Десислава Ванкова, дм показва, че тя напълно покрива наукометричните критерии на ЗРАСРБ и на Правилника за развитие на академичния състав на МУ - Варна за заемане на академичната длъжност „доцент”. Научно-изследователската работа се отличава с актуалност и високо професионално ниво. Отражена е в научната литература у нас и в чужбина, има значима цитируемост. Д-р Ванкова е професионално-компетентен преподавател.

Заемането на длъжността доцент ще даде възможност за още по-голямо разгръщане на потенциала ѝ, за издигане на общественото здравеопазване като наука и образование.

Всичко това е основание за положителната ми оценка и с голямо удоволствие да препоръчам на членовете на Научното жури да гласуват **Д-р Десислава Иванова Ванкова, дм**, да заеме академичната длъжност „доцент”.

27.06.2018

Рецензент:
доц. Н. Фесчиева, дм

